

**Steunpunt
Monumenten
& Archeologie
Noord-Holland**

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Jaarverslag 2022

April 2023

Inhoud

Inleiding	8
Kennis en vraagbaak	11
Loket	11
Basismodule	13
Erfgoedteam	13
Communicatie	15
Communicatieplan	15
Onderhoud en beheer website en social media	15
4 Nieuwsbrieven digitaal	15
Netwerk en informatie	17
Het netwerk voor Erfgoedprofessionals	17
Erfgoeddag i.s.m. RCE/Erfgoedacademie/A&O dag	17
Erfgoedessessie voor bestuurders	17
Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt	19
Cultuurlandschap	24
Landschap in gemeentelijk beleid	24
Casestudies over het landschap	25
Casestudy energietransitie en klimaatadaptatie (MOOI Noord-Holland)	26
Casestudie Landschap en archeologie (Stichting NMF)	28
Erfgoed in de Omgevingswet	32
Vervolg publicatie in de Omgevingswet en best practices	33
Cursus erfgoed in de Omgevingswet	34
Casestudies erfgoed in de omgevingswet	34
Casestudies Archeologie in de Omgevingswet	35
Archeologie	39
Provinciale archeologiegebieden	39
Voorbeeldprojecten archeologie	40
Gebouwd Erfgoed	43
Samenwerking Loods Herbestemming	43
Ode – omgevingskwaliteit door erfgoed	43
Casestudies gebouwd erfgoed	44
Casestudies verduurzaming monumenten	49
Colofon	51

SANDER VAN ALPHEN

YVETTE BURNIER

ANNIKA BLONK-VAN DEN BERCKEN

ROSANNE BRUINSMA

IVO VOSSEN

SANDER HAKVOORT

DORINE VAN HOOGRATEN

RENEE STROOMER

REINIER MEES

PRIMO REH

TESSEL GRIJP

LISA TIMMERMAN

LINDA VERNIERS

MARRIT VAN ZANDBERGEN

SANNE VAN ZOEST

KIM ZWEERINK

Het team van het Steunpunt bestaat uit een bevlogen team van archeologen, architectuurhistorici, bouwkundigen, communicatiemedewerkers, GIS-specialisten

en een landschapshistoricus. Zij worden geleverd en gesteund door de organisaties die in het Steunpunt samenwerken: Stichting NMF en MOOI Noord-Holland.

Excursie Amstelscheg (foto: André Russcher)

Zomerexcursie in de Amstelscheg, een bezoek aan de Joodse begraafplaats Beth Haim (foto: André Russcher)

‘De provincie wil gemeenten ondersteunen bij hun rol in de nieuwe Omgevingswet, cultuurhistorie onder de aandacht brengen in relatie tot ruimtelijke opgaven en beleidsvisies, en activiteiten ondersteunen rond ruimtelijke opgaven en in relatie tot archeologie en herbestemming. Stichting NMF en MOOI Noord-Holland stellen voor de uitvoering van de steunpunttaken een gezamenlijk activiteitenplan op. Dat bevat onder meer een website, digitale kennisbank, expertmeetings, vraagloket, kennisbijeenkomsten, contactdagen en uitgewerkte casestudies. Het Steunpunt richt zich daarbij in de eerste plaats op de ondersteuning van gemeenten, maar betreft een brede groep van organisaties uit het erfgoedveld bij de kennisbijeenkomsten, contactdagen, expertmeetings en casestudies.’ Uit: *Beleidskader erfgoed en cultuur 2022, Provincie Noord-Holland*

Inleiding

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland heeft van de provincie en het Rijk de opdracht om gemeenten te ondersteunen bij hun erfgoedtaken. Vanaf de oprichting in 2017 ontwikkelen we projecten, bouwen we aan (kennis) systemen en investeren we vooral in een netwerk binnen de erfgoedwereld van Noord-Holland. De coronacrisis dwong ons om zaken anders aan te pakken dan daarvoor. We hielden er waardevolle digitale werkvormen met een breed bereik aan over. Het jaar 2022 was het eerste jaar na de coronacrisis dat we zonder beperkingen onze werkzaamheden uit konden oefenen. We optimaliseerden onze programma’s; ze kwamen als afzonderlijke onderdelen goed tot hun recht, en de onderlinge wisselwerking leidde tot grote meerwaarde.

Het Erfgoedteam is onze denktank, met de handreikingen bieden we inhoudelijke verdieping, terwijl de masterclasses bedoeld zijn om informatie te delen. Een Erfgoedteam, een handreiking en een masterclass worden dan ook in samenhang ontwikkeld, het is een systeem geworden. Met het loket bieden we praktische ondersteuning aan gemeenten en het Netwerk voor erfgoedprofessionals heeft een netwerkfunctie. En loketvragen komen vaak via de bijeenkomsten van het Netwerk binnen: ook hier is een wisselwerking tussen verschillende programmaonderdelen ontstaan.

We werkten in 2022 aan de naamsbekendheid van het loket, want nieuwe ambtenaren waren nog niet altijd meteen bekend met deze service. Het loket is belangrijk, want het stelt erfgoedambtenaren in staat om laagdrempelig praktische ondersteuning te vragen. De vragen van het loket zijn veelzijdig en specialistisch, bijvoorbeeld: hoe kansrijk is de gemeentelijke positie in een bezwaarprocedure; hoe moet een erfgoedverordening aangepast worden aan de nieuwe situatie onder de Omgevingswet; hoe definieer ik de waarden

van cultuurlandschap en archeologie in het omgevingsplan of hoe zorg ik voor meer samenwerking met mijn buurgemeenten? De specialisten van het Steunpunt zorgen ervoor dat ze op de hoogte zijn van de laatste ontwikkelingen. Daarnaast beantwoorden we de lastige loketvragen steeds vaker in de vorm van een kleine expertsessie. Onze specialisten werken dan samen met de vragensteller om grip te krijgen op een voorliggend vraagstuk. De samenwerking met de ambtenaren is dan ook intensief en dat maakt het werk zo inspirerend. ‘*Het voelt bijna als collega’s*’ wordt wel eens gezegd.

2022 bood ook nieuwe inzichten en uitdagingen. We maakten kennis met nieuwe erfgoedambtenaren en we verdiepten ons in landelijke ontwikkelingen zoals de komst van kleine windturbines, het versoepelen van beleid voor zonnepanelen in beschermde stadsgezichten en natuurlijk de ontwikkelingen rondom de Omgevingswet. De erfgoedsector is altijd in ontwikkeling. Dat maakt ons nieuwsgierig: waar liggen de kansen en waar moeten gemeenten alert op zijn?

Net als andere jaren is het de vraag is hoe om te gaan met de archeologische en historische verenigingen en andere vrijwilligers in het erfgoedveld; steeds vaker doen zij een beroep op onze kennis en nemen deel aan onze activiteiten. Logisch, want zij zijn een belangrijke speler in het veld en dragen bij aan de kennischil waarmee het Steunpunt de gemeenten ondersteunen.

In het komende jaar zullen we ons opnieuw inzetten om gemeenten te helpen hun werk zo goed mogelijk te doen, maar eerst kijken we met een goed gevoel terug op 2022. Het was een prachtig jaar waarin we veel nieuwe mensen leerden kennen, waarin we onze bestaande relaties verdiepten en waarin we veel nieuwe kennis opdeden en deelden.

Kennis en vraagbaak

Loket

Het loket is een kerntaak van het Steunpunt en wordt uitgevoerd door alle medewerkers van het Steunpunt, zowel bij Stichting NMF als bij MOOI Noord-Holland. Het loket geeft invulling aan de ondersteuning van gemeenten bij 'acute' vragen en dilemma's, bijvoorbeeld door middel van persoonlijk contact of een expertsessie. Via het loket signaleren we de actuele vragen en bouwen we onze vertrouwensband met gemeenten uit. Er zijn veel vragen gesteld over de procedure en het beleid voor gemeentelijke monumenten, dit heeft geleid tot de totstandkoming van de handreiking gemeentelijke monumenten (zie Gebouwd Erfgoed). Maar ook over metaaldetectie op rijksmonumenten, over het doen van vondstmeldingen, in hoeverre heeft waterpeilverhoging invloed op archeologische waarden en over de omgang met aardkundige waarden.

Tevens hebben we vanuit het loket praktische ondersteuning kunnen bieden, zo lazen we mee met meerdere concept beleidsstukken, concept brieven en hielpen we gemeenten bij het in behandeling nemen van zienswijzen tegen de aanwijzing tot gemeentelijk monument. Ook leidden vragen over de omgang met Bijzonder Provinciaal Landschap tot het organiseren van een expertsessie over aardkundige waarden en archeologie in samenwerking met de provincie Noord-Holland. Tevens werd

binnen dit budget een bijdrage door Stichting NMF geleverd aan de kennissessie kleine windturbines in samenwerking met de RES.

Stolpenloket

Sinds 2022 verzorgt het Steunpunt (MOOI Noord-Holland) het stolpenloket, waar ambtenaren en stolpeneigenaren terecht kunnen met vragen over stolpen. Het stolpenloket heeft in 2022 ongeveer 40 vragen in behandeling genomen die gingen over het splitsen van stolpen en stolpenerven, over kleurgebruik bij monumentale stolpen, over functiewijziging bij stolpen en dendrochronologisch onderzoek in het vierkant. Gemeenten stellen met name vragen naar aanleiding van de Noord-Hollandse waarderingskaart voor stolpboerderijen, zij vragen bijvoorbeeld om een lijst met de stolpen op hun grondgebied, zijn specifiek op zoek naar informatie over de monumentenstatus van stolpen of over andere vormen van bescherming van stolpen.

Met het budget van het stolpenloket is tevens een goed bezochte cursus planbeoordeling voor stolpen georganiseerd. In de collegebanken en tijdens een excursie langs verschillende stolpen leerden gemeenteambtenaren hoe vergunningaanvragen van monumentale stolpen in behandeling genomen kunnen worden.

Netwerk voor erfgoedprofessionals op excursie in Heemskerk (foto: Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland)

Erfgoedteam Klimaatrisico's voor erfgoed (foto: Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland)

Basismodule

Erfgoed wordt door steeds vaker betrokken in ruimtelijke plannen. Bijvoorbeeld bij het opstellen van een omgevingsvisie, aan de omgevingstafel of bij herontwikkelingen komt erfgoed aan bod. De aandacht voor erfgoed blijft groot en integraal werken wordt steeds meer de norm. Ambtenaren van verschillende beleidsvelden werken samen aan ruimtelijke opgaven. Voor een succesvolle samenwerking en totstandkoming en implementatie van beleid is een breed gedragen erfgoedbesef binnen de gemeente belangrijk. Het Steunpunt ontwikkelde speciaal voor niet-erfgoedambtenaren de basismodule 'Erfgoed in ruimtelijk beleid'. In twee online bijeenkomsten, op 1 en 13 juni 2022, werden zij bijgepraat over wat erfgoed is, hoe erfgoed onderdeel is van de Omgevingswet, wat nodig is om monumenten en archeologie te beschermen en hoe het cultuurlandschap kan bijdragen aan de ruimtelijke opgaven van vandaag de dag. Tijdens een live bijeenkomst op 24 oktober bespraken we de rol van erfgoed in vraagstukken over erfgoed en publieksbereik.

Erfgoedteam

Het Erfgoedteam is de erfgoeddenktank van het Steunpunt. Het Erfgoedteam heeft een aanjaagfunctie, biedt de mogelijkheid een actueel onderwerp te verkennen en uit te diepen en werkt agenderend. Niet zelden leidt het Erfgoedteam tot vervolgbijeenkomsten of -onderzoeken binnen het Steunpunt. Voor de bijeenkomsten werden ook dit jaar weer actuele onderwerpen gekozen zoals erfgoedpartici-

patie, archeologie in relatie tot energietransitie, het ruimtelijke orderingsproces en de omgevingswet en de effecten van klimaatverandering op erfgoed. Ambtenaren, onafhankelijke erfgoedadviseurs of medewerkers van de RCE zijn als gastspreker uitgenodigd. Marjorie Verhoek was de vaste voorzitter van het Erfgoedteam, maar nam in 2022 afscheid. De Erfgoedteams over archeologie werden voorgezeten door Annika Blonk-van den Bercken. Verhoek werd opgevolgd door erfgoedexpert en restauratiearchitect Karianne Vandenbroucke. Het afscheid van Marjorie Verhoek is gevierd tijdens een Erfgoedteam op locatie bij het Gemaal in Halfweg. Tevens werd toen de digitale kaart 'Klimaatrisico's voor erfgoed' gelanceerd, waarop provincie Noord-Holland de risico's van klimaatverandering voor erfgoed in kaart heeft gebracht. Het Erfgoedteam is in 2022 verder digitaal aangeboden, omdat we op deze manier een grotere groep ambtenaren en andere erfgoedexperts konden bereiken. De online bijeenkomsten werden goed bezocht, omdat deze makkelijk tussendoor te volgen zijn zonder bijkomende reistijd. Soms namen ook andere belangstellenden buiten onze eigenlijke doelgroep deel aan het Erfgoedteam en steeds vaker namen erfgoedambtenaren uit andere provincies deel. De zomerexcursie is het live evenement van het Erfgoedteam, dit jaar bezochten we de Amstelscheeg waar we spraken over het Bijzonder Provinciaal Landschap en over het behoud van funerair erfgoed en archeologische menselijke resten op de joodse begraafplaats Beth Haim. Voor een overzicht van alle bijeenkomsten zie de tabel 'basistaken'.

Communicatie

Communicatieplan

Conform de communicatiestrategie voor het jaar 2022 zijn alle activiteiten met een kleine, normale of grote communicatiecampagne wereldkundig gemaakt. Met deze methode vragen we doelgericht aandacht voor onze werkzaamheden, waarbij we goed letten op het beslag dat we hiermee op de ambtenaren doen. Een grote campagne werd bijvoorbeeld opgezet voor de landschapstalks en de lancering van de tijdschriften *ode* en *Schatrijk*. Hierbij kan gedacht worden aan aandacht in de krant, het lanceren van een promotiefilm, een grote campagne op social media en het versturen van een filmverslag.

De vaste en terugkerende activiteiten zoals de Erfgoedteams en de bijeenkomsten van het Netwerk voor nieuwe erfgoedprofessionals zijn reeds bekend bij de doelgroep en vragen minder communicatie, hiervoor wordt dan ook een kleine campagne georganiseerd. Te denken valt aan een uitnodiging, een bericht op social media en passende nazorg.

Onderhoud en beheer website en social media

Het Steunpunt heeft op haar website een rijk gevulde kennisbank met actuele informatie over erfgoedzaken. Zo worden bezoekers geattendeerd op bijeenkomsten en nieuws. Op de site is een schat aan informatie te vinden zoals handreikingen, achtergrondartikelen en de verslagen van de Steunpuntbijeenkomsten. Bovendien worden regelmatig artikelen van erfgoeddeskundigen gepost. Deze worden in de nieuwsbrieven en de social media verder onder de aandacht gebracht. In 2022 zijn alle thematische pagina's geregeld geactualiseerd en aangevuld. De thema pagina over archeologie is herzien en de basisdocumenten, de glossys en voorbeeldprojecten zijn toegankelijker gemaakt.

Eén van de doelstellingen van het Steunpunt is het informeren en inspireren van ambtenaren, raadsleden, wethouders en andere belangstellenden via de website en sociale media. In 2022 is bijzonder veel energie gestoken in sociale media: achttien video's werden gepubliceerd op het YouTube kanaal van het Steunpunt. Het betreft niet alleen de opnamen van online bijeenkomsten, maar ook *teasers* voor de bijeenkomsten. De video's zijn in totaal 864 keer bekeken.

Favoriet zijn de filmverslagen van de landschapstalks, de masterclass archeologie in de Omgevingswet en de basismodules. Via LinkedIn en Twitter kondigt het Steunpunt ook haar activiteiten aan, soms met bewegend beeld. Het aantal volgers steeg in 2022 van 501 naar 552 volgers op Twitter en van 285 naar 525 volgers op LinkedIn.

Kaartviewer

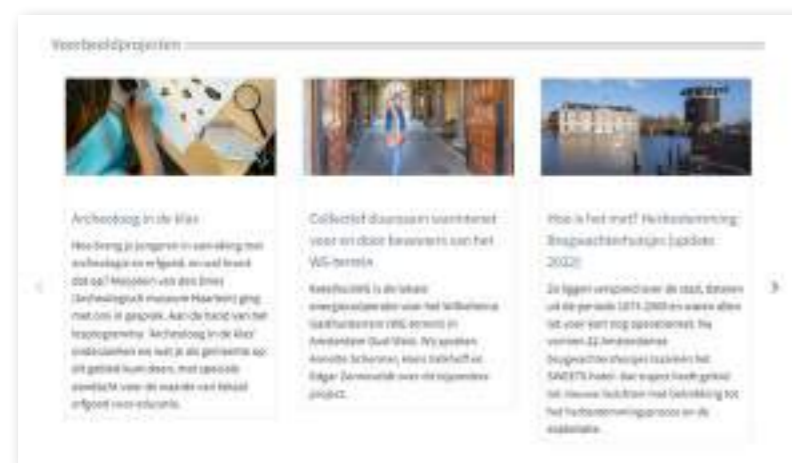
De kaartviewer is een belangrijk instrument waarop in één oogopslag allerlei informatie geraadpleegd kan worden over erfgoed in Noord-Holland. Afgelopen jaar hebben we de viewer gecontroleerd in de lucht gehouden. Vanwege een wereldwijd beveiligingslek in java-applicaties zijn begin 2022 extra beveiligingsmaatregelen genomen om de viewer openbaar toegankelijk te houden. De kaartlagen in de viewers hebben gedurende het jaar updates gekregen, er zijn koppelingen naar nieuwe documenten gemaakt en waar nodig is de data aangevuld en ververs. Eind 2022 hebben we voorbereidingen getroffen voor het migratieproces naar de nieuwe server die begin 2023 werd uitgevoerd. Dit migratieproces was onvermijdelijk omdat de gekoppelde databases van de viewer op een server stonden die nu – na vijf jaar – niet langer kon meedraaien met noodzakelijke updates. Het is jammer dat we door het migratieproces de bezoekersaantallen van bijvoorbeeld december 2022 niet meer terug kunnen zien. Wel weten we dat de Steunpuntviewer goed bezocht wordt: in februari waren er 2612 bezoeken en werd 60534 keer een pagina (een kaart en soms ook daar aan gekoppelde kaartlagen) opgevraagd.

4 Nieuwsbrieven digitaal

In 2022 werden vier nieuwsbrieven verstuurd. De nieuwsbrieven zijn via e-mail verspreid onder alle gemeenteambtenaren en gemeentebestuurders van Noord-Holland die zich bezig houden met erfgoed, ruimtelijke ordening, de Omgevingswet en landschap. In 2022 hebben zich 196 nieuwe abonnees voor de nieuwsbrief aangemeld. Daarmee zitten we nu op een totaal van 420 abonnees: vooral erfgoedambtenaren, ambtenaren van andere vakgebieden en erfgoed specialisten van andere organisaties zoals de RCE, de Erfgoed Academie et cetera. De nieuwsbrieven bevatten zoals gebruikelijk inhoudelijke artikelen en blogs over erfgoedthema's, maar we implementeren in de nieuwsbrief ook steeds vaker films.

Artikel onderzoek zachte resten Tweede Wereldoorlog in de Duinen bij Bloemendaal (foto: Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland)

Uitsnede website Steunpunt van bijgewerkte voorbeeldprojecten

Netwerk en informatie

Het netwerk voor Erfgoedprofessionals

Het Netwerk voor erfgoedprofessionals is bedoeld voor beginnende erfgoedmedewerkers die zich het gemeentelijk erfgoedveld eigen aan het maken zijn. Hiermee brengt het Steunpunt Monumenten & Archeologie starters in de erfgoedsector samen zodat zij ervaringen kunnen delen, ideeën kunnen uitwisselen en nieuwe kennis kunnen opdoen. Gevoed door de kennis van andere vakspecialisten worden thema's en vraagstukken doorgesproken. Dat het erfgoedveld sterk in beweging is, blijkt uit de doorstroom van erfgoed specialisten bij gemeenten. In 2021 stelden we een nieuw netwerk samen, in 2022 volgde een tweede lichting. Deze groep kwam samen om alle thema's van de syllabus te behandelen. Hiermee gaven we deze nieuwe ambtenaren een solide basis voor hun werk. Daarnaast organiseerden we thematische bijeenkomsten voor beide jaargroepen tezamen. In Haarlem maakten we bijvoorbeeld een stadswandeling met thema duurzaam erfgoed. Voor een overzicht van de bijeenkomsten zie onderstaande tabel 'basistaken'.

Erfgoeddag i.s.m. RCE/Erfgoedacademie/ A&O dag

De Actualiteiten & Ontwikkelingen dag is definitief afgelast door de RCE. De uren van deze post zijn gebruikt voor de live en digitale bijeenkomsten van het Erfgoedteam, omdat het Erfgoedteam zeer succesvol is en hierin steeds meer voorbereiding, research en ondersteuning gaat zitten. Hetzelfde gold voor de organisatie van het Netwerk voor nieuwe erfgoedprofessionals en de basismodules, tevens een programma dat groter werd dan aanvankelijk gepland.

Erfgoed sessie voor bestuurders

Op 28 juni heeft een medewerker van het Steunpunt een presentatie gegeven op het landelijke VNG congres, dat dit jaar in Noord-Holland gehouden werd. In totaal hebben vijftig wethouders de presentatie bijgewoond die ging over de mogelijk-

heden die de kerkenvisie voor het omgevingsplan biedt en de bruikbaarheid van de kerkenvisie-methodiek voor het brede erfgoedveld.

De uren van deze post werden verder gebruikt voor de inhoudelijke voorbereiding van de organisatie van het wethoudersdiner van de provincie Noord-Holland en van het bezoek van de Staatssecretaris aan Huis van Hilde. Tevens zijn er uren besteed aan het organiseren van lunches voor wethouders waar de Noord-Hollandse Waarderingskaart voor Stolpboerderijen besproken zou worden. Helaas konden geen van de evenementen doorgang vinden, terwijl de uren reeds besteed waren.

Voor gemeenteraadsleden werd aan het begin van 2022 een podcast over erfgoed opgenomen, genaamd de 'ErfgoedRaad' en gepubliceerd in de eerste nieuwsbrief van het jaar. De voorbereidingen voor de podcast vonden in 2021 plaats. In een interviewgesprek met raadsleden Meis de Jong (VVD, Bergen) en Christiaan Pfeiffer (GroenLinks, Weesp) hun visie op het erfgoed binnen hun gemeente.

In 2022 is de podcast gelanceerd en breed gedeeld.

Interview met Annette Schermer in het kader van het voorbeeldproject over energietransitie op het WG Terrein (foto: André Russcher)

Interview met Marjolein van den Dries, gemeente Haarlem over project archeoloog in de klas (foto: Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland)

Bijeenkomst Samen slimmer (foto: André Russcher)

Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt

Ontwikkeling en profilering van het Steunpunt & Agenderen actuele thema's

Het budget van de post 'agenderen actuele thema's' is onder andere gebruikt voor het onderzoek naar wensen en mogelijkheden voor een samenwerkingsverband voor erfgoed in West-Friesland. Gemeente Enkhuizen heeft een verzoek ingediend bij provincie Noord-Holland om te ondersteunen bij het oprichten van een West-Fries samenwerkingsverband voor bovengronds erfgoed op ambtelijk niveau. Aanleiding is capaciteitsgebrek op het gebied van erfgoed. De provincie ondersteunde het initiatief en heeft hieraan bijgedragen door het Steunpunt voor Monumenten & Archeologie Noord-Holland de opdracht te geven om de belangstelling voor en behoefte aan een West-Fries

samenwerkingsverband voor bovengronds erfgoed te onderzoeken.

Tijdens verkennende gesprekken op ambtelijk en bestuurlijk niveau met gemeenten Medemblik, Enkhuizen, Drechterland, Stede-Broec, Hoorn, Koggenland en Opmeer zijn de wensen en behoeften van de gemeenten in kaart gebracht. Op verzoek van gemeente Hollands Kroon, Schagen en Texel zijn ook deze gemeenten betrokken, zij zijn immers ook aangesloten bij de intergemeentelijke organisatie Archeologie West-Friesland en bovendien hebben Hollands Kroon en Schagen delen van de Westfriese Omringdijk op hun grondgebied. De gesprekken zijn binnen het activiteitenplan 2022

Landschapstalk Hart voor de stolp (foto: André Russcher)

Zomerexcursie Amstelscheg: (foto André Russcher)

Activiteit	Uitvoering	Datum	Bezoekersaantal
Loket	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Het hele jaar door	n.v.t.
Stolpenloket	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Cursus planbeoordeling bij stolpen	MOOI Noord-Holland	30 juni	28 deelnemers
Basismodule 1, kennismaken met gebouwd erfgoed, cultuurland- schap, archeologie en Omge- vingswet (2 bijeenkomsten)	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	1 en 13 juni	Totaal 135 deelnemers
Basismodule 2, cultureel erfgoed en toerisme.	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	24 oktober	40 deelnemers
Erfgoedteam: Schone schijn	MOOI Noord-Holland	10 februari	66 deelnemers
Erfgoedteam: Erfgoed en participatie	MOOI Noord-Holland	9 maart	17 deelnemers
Erfgoedteam: Wetgeving en jurisprudentie	MOOI Noord-Holland	11 mei	47 deelnemers
Erfgoedteam: Zomerexcursie Amstelscheg	MOOI Noord-Holland/ Stichting NMF	22 juni	15 deelnemers
Erfgoedteam: Vroeger beginnen met archeologie	Stichting NMF	7 september	39 deelnemers
Erfgoedteam: Erfgoedregistratie	MOOI Noord-Holland	26 oktober	58 deelnemers
Erfgoedteam: Energiesystemen en archeologie	Stichting NMF	23 november	58 deelnemers
Erfgoedteam: Klimaatrisico's voor erfgoed	MOOI Noord-Holland	7 december	51 deelnemers
Communicatie: website	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Het hele jaar door	37.548 unieke paginaweergaven

uitgevoerd door het Steunpunt (MOOI Noord-Holland) met de verantwoordelijk erfgoedamb- tenaren en in sommige gevallen met vergunning- verleners en teamleiders. In 2023 wordt een vervolg gegeven aan het onderzoek.

Binnen dit project zijn verder uren van verschil- lende activiteiten geboekt die niet op andere posten geboekt kunnen worden, of omdat het voorbereiding betrof op projecten die later pas zijn opgestart. Zo zijn de voorbereidingen voor Scars of War in eerste instantie op deze post geboekt en pas na goedkeuring van het Activiteitenplan op 'Casestudie archeologie'. Verder zijn onder andere op deze post uren geboekt die zijn benut voor di-

verse overleggen, waaronder met Rob van Eerden, Ernst van der Kleij en Marjo Schlaman (provincie Noord-Holland), de constructie-overleggen, de ver- gaderingen van het EOS en AOS. Ook zijn diverse stukken geschreven waaronder een reactie op het adviesrapport van de Raad voor Cultuur en op de brief Publieksbereik en Participatie in de Archeo- logie (d.d. 6 mei 2022 van de RCE) samen met de andere provinciale steunpunten, een artikel voor Naerdincklant. Tevens zijn de uren benut voor de voorbereidingen voor het bezoek van de staatse- cretaris, het kennismaken met de nieuwe gedeput- teerde Rosan Kocken en verschillende brainstorm- sessies aangaande de invulling van activiteiten.

Activiteit	Uitvoering	Datum	Bezoekersaantal
Communicatie: nieuwsbrieven	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	Nieuwsbrief 1 Nieuwsbrief 2 Nieuwsbrief 3 Nieuwsbrief 4	4 nieuwsbrieven verspreid onder 420 abonnees
Netwerk voor nieuwe erfgoed- professionals 2022	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	6 bijeenkomsten: basiscursus erfgoed n.a.v. de syllabus van het Netwerk	8 nieuwe leden
Netwerk voor nieuwe erfgoed- professionals: Help een nieuwe wethouder!	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	16 maart	10 deelnemers
Netwerk voor nieuwe erfgoedpro- fessionals: Erfgoed en inclusie	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	5 juli	15 deelnemers
Netwerk voor nieuwe erfgoedpro- fessionals: bezoek aan Haarlem met thema duurzaamheid	MOOI Noord-Holland	25 oktober	12 deelnemers
VNG congres, presentatie kerken- visies in het omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	28 juni	50 deelnemers
Samenwerkingsverband erfgoed in West-Friesland	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	Bij dit onderzoek zijn 10 gemeenten betrokken
Podcast Raadsleden	MOOI Noord-Holland/ Stichting NMF	Nieuwsbrief 1	
Bijeenkomst BEL-gemeenten aardkundige waarden	Stichting NMF	25 januari	7 deelnemers
Bijdrage Kennissessie Kleine windturbines	Stichting NMF	20 januari 2022	200 deelnemers

Cultuurlandschap

Het Noord-Hollandse landschap is rijk en veelzijdig en verdient brede aandacht binnen de gemeentelijke organisatie. Het Steunpunt ondersteunt gemeenten bij het beschermen en behouden van cultuurlandschap en bij hun taak om initiatiefnemers te inspireren om de kernkwaliteiten van de lokale landschappen als uitgangspunt te nemen bij nieuwe ontwikkelingen. Het bieden van relevante en actuele informatie, zoals we dat onder andere doen via de kaartviewer, vormt daarbij een belangrijke basis.

Landschap in gemeentelijk beleid

Groen erfgoed in het omgevingsplan

Elke gemeente kent waardevol historisch groen. Soms is dat groen daadwerkelijk beschermd als monumentale boom of park, maar veelal is het gewoon aanwezig, gekoesterd en verder onbeschermd. Het Steunpunt doet in samenwerking met Landschap Noord-Holland onderzoek naar de mogelijkheden voor groen erfgoed in het omgevingsplan, dit is een voortzetting van het onderzoek uit 2021. Er zijn casussen geselecteerd van groen erfgoed in verschillende gemeenten. Zo zijn de houtwallen in bebouwd gebied (Heiloo) én in landelijk gebied (Schagen) onder de loep genomen, is gekeken naar specifieke waarden van de laanbeplanting aan de Middenweg in Heerhugowaard, van het Singelpark in Alkmaar en van het Streekbos in Medemblik en Drechterland. Van elke casus wordt onderzocht wat de wensen en mogelijkheden zijn voor bescherming van het groene erfgoed in het omgevingsplan. Het onderzoek is in 2022 afgerond, de eindredactie en vormgeving én de bijbehorende masterclass staan gepland in het eerste kwartaal van 2023.

De landgoederenzone langs de kust van Holland in het omgevingsplan

Hoe borg je de cultuurhistorische waarden van een landgoed in het omgevingsplan? En wat als dat landgoed deel uitmaakt van een grensoverschrijdende landgoederenzone, met kilometers lange lanen en zichtlijnen? Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland en Erfgoedhuis Zuid-Holland hebben samen een eerste handreiking ontwikkeld om tot antwoorden te komen. De handreiking gaat in op de ontstaansgeschiedenis van de Hollandse landgoederenzone langs de kust, de kernkarakteristieken worden op verschillende schaalniveaus gedestilleerd, het vigerend beleid is samengevat en de handreiking geeft een aanzet tot verwerking in het omgevingsplan. Er is een gezamenlijke bijeenkomst georganiseerd waarbij de handreiking gelanceerd werd en waar werksessies georganiseerd werden over het thema. Deze bijeenkomst vond plaats op landgoed De Keukenhof en werd bezocht door 27 personen uit de beide provincies.

Casestudies over het landschap

Landschapstalks

Tijdens vier Landschapstalks, die georganiseerd werden in samenwerking met Ode aan het Landschap Noord-Holland hebben we verkend hoe het spanningsveld er uitziet tussen ons waardevolle cultuurlandschap en de ontwikkelingen van de huidige tijd. Tijdens de talkshow van de Landschapstalk werd een discussie gevoerd tussen wetenschappers, bestuurders en andere professionals. Leidend thema bij de discussies was, welke rol de diverse overheden kunnen spelen bij het stimuleren van ruimtelijke kwaliteit en een zorgvuldige omgang met de cultuurhistorische waarden van het landschap. Wat kunnen we verwachten van rijk, provincie en gemeenten en hoe werken zij samen met andere stakeholders? Van 19 t/m 22 april vonden de landschapstalks plaats op vier verschillende locaties in Noord-Holland:

Landschapstalk 1: [Hart voor de stolp](#)

Landschapstalk 2: [Zonne-energie langs snelwegen](#)

Landschapstalk 3: [Overstromingen in de polder](#)

Landschapstalk 4: [400 jaar Purmer](#)

De Landschapstalks zijn gefinancierd vanuit de uren en budgetten van voornoemde stichting én van het Steunpunt én met investeringen van het Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, de Regionale Energiestrategie Noord-Holland noord en -zuid, gemeenten Edam-Volendam, Purmerend en Waterland en Stichting MOOI Noord-Holland. Het evenement is terug te zien via filmverslagen en er is een verdiepende publicatie verschenen: [Landschap van de toekomst, de oogst van vier landschapstalks in Noord-Holland](#)

Bijdrage Ode

In *ode* verscheen een interview met Michiel Veldkamp over het bijzonder provinciaal landschap met als titel 'Ontwikkeling van het landschap past bij de gewenste dynamiek'. Ook werd een artikel over de oogst van de Landschapstalks gepubliceerd in de *ode*: 'Gesprek in het landschap, over het landschap'.

Landschapstalk Overstromingen in de polder (foto: Peter Schat)

Scars of war, Antitankgracht Hilversum (foto André Russcher)

Casestudy energietransitie en klimaatadaptatie (MOOI Noord-Holland)

Voorbeeldprojecten

Ieder jaar publiceert het Steunpunt voorbeeldprojecten op het gebied van gebouwd erfgoed, energietransitie en archeologie. Doel is om medewerkers van de Noord-Hollandse gemeenten te ondersteunen bij vragen van initiatiefnemers, en ideeën aan te reiken. Daarmee zijn de voorbeeldprojecten ook interessant voor vakgenoten en andere geïnteresseerden. Er is inmiddels een indrukwekkende verzameling van voorbeeldprojecten opgebouwd en in 2022 hebben we deze collectie bijgewerkt, aangevuld en geactualiseerd. Op sommige locaties hadden nieuwe ontwikkelin-

gen plaatsgevonden en soms hebben we de foto's op de website bijvoorbeeld vervangen. Hiermee is de collectie voorbeeldprojecten weer helemaal up to date en zorgen we voor continuïteit in de informatievoorziening.

Dit jaar publiceerden we over energietransitie tevens een nieuw voorbeeldproject, ditmaal over de Energietransitie van het WG-terrein in Amsterdam. Hier werd een collectief duurzaam warmtenet voor en door bewoners gerealiseerd. KetelhuisWG is de lokale energiecoöperatie voor het Wilhelmina Gasthuisterrein (WG-terrein) in Amsterdam Oud-West. In het voorbeeldproject lieten we Annette Schermer, Hans Valkhoff en Edgar Zonneveldt aan het woord over dit bijzondere project.

Kennissessie kleine windturbines

Samen met de RES en provincie Noord-Holland organiseerden we op 20 januari de kennissessie 'Kleine windturbines in Noord-Holland'. Tijdens de kennissessie bespreken we de kansen, aandachtspunten en oplossingen vanuit verschillende perspectieven, zoals cultuurhistorie, planologie, de RES, ruimtelijke kwaliteit en agrarische bedrijfsvoering. We gingen hierover in gesprek met landschapsarchitect Arnoud Garrelts (Libau), Jef Mühren (Mooi Noord-Holland), Philippine van der Kleij (gemeente Schagen), Bart van Leeuwen (provincie Noord-Holland), Ton van Schie (LTO Noord),

Pieter Koehoorn (EAZ wind), Marc Schot (Liander) en Annika Blonk (Stichting NMF, Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland).

Week van het duurzaam erfgoed

In het kader van de week van het duurzaam erfgoed heeft het Steunpunt in samenwerking met de Groene Grachten een stadswandeling door Haarlem georganiseerd met het thema duurzaam erfgoed. De wandeling voerde langs verschillende locaties die betekenisvol zijn binnen dit thema. De wandeling werd zeer goed bezocht, in totaal hebben we twee groepen van 60 personen rondgeleid.

Duurzaam Erfgoed wandeling Haarlem (foto: Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland)

Casestudie Landschap en archeologie (Stichting NMF)

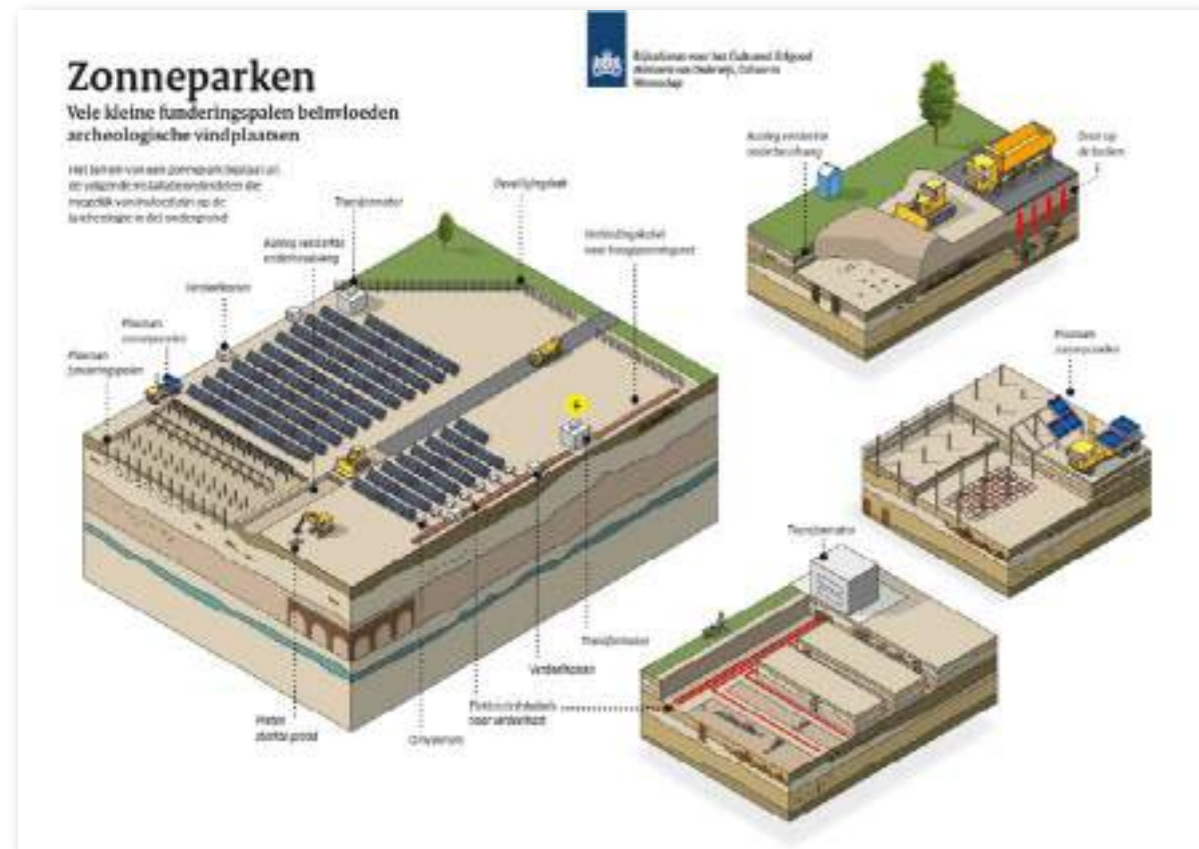
Kennisdocument in situ behoud

Het in situ behouden van archeologie is een van de uitgangspunten van het Verdrag van Malta, waarop het archeologiebeleid in Nederland is gericht. In de gemeentelijke uitvoeringspraktijk is het ingewikkeld om te handelen naar dit uitgangspunt. In meerdere studies, waaronder handreikingen uitgebracht door RCE, wordt duidelijk dat het onderwerp raakvlakken heeft met ontwikkelingen in de ruimtelijke ordening. Het onderwerp wordt daardoor beschouwd als een lastig thema met vele invalshoeken en praktische of inhoudelijke mogelijkheden en bezwaren, waarbij meerdere domeinen in de gemeente gemoeid zijn. Door het Steunpunt wordt reeds enige tijd gewerkt aan een uitgebreid kennisdocument waarin de problematiek en praktische invalshoeken met

betrekking tot in situ behoud uiteen worden gezet. Het doel in 2022 was om tot een afronding van het uitgebreide kennisdocument te komen, wat is gelukt. In 2023 zal een verkorte handreiking worden opgesteld over het onderwerp.

Inhoudelijke bijdrage 'Klimaatrisico's voor erfgoed'

In 2022 is de kaart 'Klimaatrisico's voor erfgoed' uitgebracht door MOOI Noord-Holland en stichting CAS in opdracht van Provincie Noord-Holland. In voorbereiding daarop zijn op verschillende momenten kennissessies georganiseerd, waarin vanuit verschillende invalshoeken en disciplines inhoudelijke bijdragen zijn geleverd. Het Steunpunt (Stichting NMF) heeft daarop kennis gedeeld over de gevolgen van hitte, droogte en overstroming voor archeologische erfgoed. De opgehaalde informatie uit de kennissessies en de kaart worden benut in de casestudies over het landschap door het Steunpunt in 2023.

Erfgoedteam Energiesystemen en archeologie, infographic zonneparken (beeld: RCE)

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Handreiking Buitenplaatsen in het Omgevingsplan	MOOI Noord-Holland		n.v.t.
Lancering Buitenplaatsen in het Omgevingsplan	MOOI Noord-Holland		27
Landschapstalk 1: Hart voor de stolp	MOOI Noord-Holland, Stichting Ode aan het Landschap NH, Provincie NH		43 deelnemers
Landschapstalk 2: Zonne-energie langs snelwegen	MOOI Noord-Holland, Stichting Ode aan het Landschap NH, Regionale energiestrategie Noord-Holland Noord en Zuid		45 deelnemers
Landschapstalk 3: Overstromingen in de polder	MOOI Noord-Holland, Stichting Ode aan het Landschap NH, Hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier		42 deelnemers
Landschapstalk 4: 400 jaar Purmer	MOOI Noord-Holland, Stichting Ode aan het Landschap NH, gemeente Edam-Volendam, Purmerend & Waterland		30 deelnemers
Publicatie: Landschap van de Toekomst, de oogst van vier Landschapstalks in Noord-Holland	MOOI Noord-Holland, Stichting Ode aan het Landschap NH		
Voorbeeldproject Ketelhuis WG	MOOI Noord-Holland		n.v.t.
Stadswandeling tijdens de week van het duurzaam erfgoed	MOOI Noord-Holland, Groene Grachten		60 deelnemers
Bijdrage aan Erfgoedteam klimaatrisico's	Stichting NMF	7 december 2022	Deelname panel
Kennisdocument over in situ behoud	Stichting NMF		Kennisdocument
Deelname sessies Quickscan Erfgoed voor de klimaatstresstest	Stichting NMF	30 maart, 13 april 2022	Deelname sessies

Excursie tijdens het symposium Samen Slimmer 1.0 (foto: André Russcher)

Erfgoed in de Omgevingswet

De Omgevingswet leidt voor gemeenten tot een ingrijpende wijziging in de manier waarop ze ruimtelijke opgaven benaderen. De Omgevingswet vraagt meedenken aan de voorkant in plaats van toetsen achteraf; uitnodigingsplanologie en participatie. Ook zullen gemeentelijke organisaties zo ingericht moeten gaan worden dat integraal werken de standaard wordt. Het Steunpunt helpt gemeenten bij de transitie richting de Omgevingswet. We doen bovendien zelf uitgebreid onderzoek naar de nieuwe planologische instrumenten, want voor heel Nederland is de Omgevingswet een

onontgonnen gebied. De onderzoeksresultaten en nieuwe inzichten worden gepubliceerd in onze handreikingen en worden met gemeenten gedeeld tijdens de masterclasses.

We merken dat de mogelijkheden die de Omgevingswet biedt voor erfgoed steeds beter in beeld komen. De gesprekken en werksessies die we met gemeenten voeren gaan steeds meer de diepte in, we verkennen de verschillende instrumenten van de Omgevingswet en ontdekken samen met de gemeenten hoe deze ingezet kunnen worden voor erfgoed.

De thematische bundel over erfgoed in de Omgevingswet is feestelijk uitgereikt tijdens het symposium 'Samen Slimmer'.

Vervolg publicatie in de Omgevingswet en best practices

De thematische serie over erfgoed in de Omgevingswet bestaat uit praktische handreikingen voor gemeenten bij de transitie richting de Omgevingswet. De eerste drie delen kwamen uit in 2020 en 2021 en gaan over 'Erfgoed in het Omgevingsplan', 'Buitenplaatsen in het Omgevingsplan' en 'Kerkenvisies in het Omgevingsplan'. De thematische serie is een samenwerking tussen het Steunpuntprogramma Omgevingswet, programma Cultuurlandschap en programma Gebouwd Erfgoed. De uren voor de onderzoeken, het schrijven van de handreikingen en het organiseren van bijeenkomsten zijn daarom verdeeld over de drie programma's. In 2022 is gewerkt aan twee nieuwe handreikingen.

Handreiking 'Aanwijzing gemeentelijk monument'

De handreiking 'Aanwijzing gemeentelijk monument' gaat over de procedure voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten zoals deze onder de huidige wetgeving geschiedt. In de handreiking wordt zijdelings aandacht besteed aan de transitie richting de Omgevingswet. Voor een uitgebreide beschrijving zie programma Gebouwd Erfgoed.

Handreiking 'Groen erfgoed in het omgevingsplan'

De handreiking 'Groen erfgoed in het omgevingsplan' is in 2022 in concept gereed gekomen, deze is in het eerste kwartaal van 2023 gepubliceerd. Landschap Noord-Holland was als partner en coauteur betrokken in het proces (voor een uitgebreide beschrijving zie hoofdstuk Cultuurlandschap).

Artikel 'Archeologie op Tafel'

Door het Steunpunt is een artikel geschreven met als titel 'Archeologie op Tafel'. Het behouden van archeologische vindplaatsen in situ en het zichtbaar en beleefbaar maken van erfgoed zijn beide onderdeel van de omgevingskwaliteit. Voor de beste omgang met archeologie is het van belang om zo vroeg mogelijk betrokken te zijn bij planontwikkeling. Het is een vanzelfsprekend gespreksthema aan de omgevingstafel en in de gemeentelijke adviescommissie. Het artikel is online

Gemeentelijk monument: Boerderij in de Egmondermeer (foto: Els Zweerink)

op de website gepubliceerd en breed gedeeld via nieuwsbrief 3 en social media.

Samen Slimmer 1.0

De thematische serie van handreikingen over erfgoed in de Omgevingswet bevat inmiddels meerdere nummers en daarom hebben we hem gebundeld en is hij door gedeputeerde Rosan Kocken aangeboden aan vertegenwoordigers van de Noord-Hollandse erfgoedambtenaren op de bijeenkomst Samen Slimmer 1.0. Dit symposium ging over integraal werken onder de Omgevingswet. Integraal werken, hoe pak je dat aan? De Omgevingswet streeft naar een integrale benadering van de leefomgeving en naar meer ruimte voor initiatieven. Maar hoe trek je werkelijk *samen* op bij ontwikkelingen? Ambtenaren van verschillende vakgebieden namen deel. Stedenbouwers, vergunningverleners, Omgevingswetspecialisten en erfgoed specialisten bogen zich over de praktijk van het integrale werken. Zoals de naam Samen Slimmer 1.0 al doet vermoeden, komt er in 2023 een vervolg op het symposium: Samen Slimmer 2.0.

Werkessie Archeologie in de Omgevingswet tijdens Samen Slimmer 1.0 (foto: André Russcher)

Cursus erfgoed in de Omgevingswet

In 2022 is uitvoering gegeven aan de organisatie van de cursus Erfgoed in de Omgevingswet in samenwerking met de RCE. De bijeenkomst heeft plaatsgevonden op 20 februari 2023.

Casestudies erfgoed in de omgevingswet

Werkessie 'erfgoed in de omgevingsvisie'

Het Steunpunt biedt middels werksessies in kleine kring maatwerk ondersteuning. Met gemeente Hilversum, Beverwijk, Velsen en Heemskerk hebben we de werksessie erfgoed in de omgevingsvisie gedaan. Deze sessie concentreert zich op erfgoed in de omgevingsvisie en het omgevingsplan. Doel

ervan is om de gemeente bewust te maken van de richtingen die gekozen kunnen worden, en waar mogelijk ze te helpen een richting te formuleren. Het gaat dan om de ambities en de rol van de gemeente, de kernkwaliteiten van Haarlem en de manieren waarop de kernkwaliteiten kunnen worden vastgelegd.

Werkessie 'de erfgoedverordening onder de Omgevingswet'

Onder de Omgevingswet worden onderdelen van de huidige erfgoedverordening opgenomen als regels in het omgevingsplan, terwijl andere zaken wel in een losse verordening blijven staan. Samen met de gemeente Texel en Amstelveen heeft het Steunpunt de aanpassingen in de erfgoedverordening bestudeerd.

Casestudies Archeologie in de Omgevingswet

Digitaal Erfgoed

Het Steunpunt bracht een folder uit over de omgang met digitaal erfgoed, als eindproduct van de werkzaamheden voor het project archeologie in de Omgevingswet in 2021. De folder is gepubliceerd op de website en gedeeld via social media en nieuwsbrief 1. De inhoud van de folder gaat over wat digitaal erfgoed is, wat je kunt met een digitale collectie en waar je aan moet denken bij het digitaliseren en beschrijven daarvan.

Werkessie Archeologie onder de Omgevingswet

Een van de werksessies tijdens de bijeenkomst Samen Slimmer 1.0 had als onderwerp archeologie in de Omgevingswet, georganiseerd in samenwerking met Nathalie Vossen (Pro-erfgoed). Daarin is gesproken over de mogelijkheden tot integraal werken in de gemeentelijke praktijk in relatie tot de archeologische monumentenzorg.

Masterclass Archeologie in de omgevingswet

In samenwerking met Nathalie Vossen (Pro-erfgoed) organiseerde het Steunpunt een masterclass

over cultureel erfgoed, en specifiek archeologie, in de Omgevingswet. Daarbij kwamen vooral de Omgevingsvisie, het Omgevingsplan, de Omgevingsvergunning maar ook de Intaketafel, Omgevingstafel en het DSO aan bod. Hoewel archeologie in de Omgevingswet een brede inbedding kent die integraal werken aan de bescherming van ondergronds erfgoed vergt, blijven vak-expertise en specialistische producten nog steeds deel uitmaken van de uitvoering. Tijdens de masterclass kwamen deze aspecten en zaken die gemeenten minimaal moeten regelen ter sprake, daarnaast zijn de mogelijkheden tot vooroverleg benadrukt.

LinkedIn groep Archeologie, Omgevingswet en kwaliteit leefomgeving

Relevante bijeenkomsten, verslagen en artikelen die te maken hebben met archeologie in de Omgevingswet zijn gedeeld met een netwerk via de LinkedIn-groep Archeologie, Omgevingswet en kwaliteit leefomgeving, welke samen met Steunpunt Archeologie en Monumenten Utrecht wordt beheerd.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Bijeenkomst 'Kerkenvisies in het omgevingsplan'	MOOI Noord-Holland		17 deelnemers
Lancering Buitenplaatsen in het Omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	31-5-2022	27 deelnemers
Handreiking Groen erfgoed in het omgevingsplan	MOOI Noord-Holland / Landschap Noord-Holland	Publicatie in 2023	n.v.t.
Samen Slimmer 1.0	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF	15-9-2022	60 deelnemers
Cursus Omgevingswet	MOOI Noord-Holland / Stichting NMF / RCE		n.v.t. Cursus is aangeboden in 2023
Werkessie 'de erfgoedverordening onder de Omgevingswet'	MOOI Noord-Holland	22-03 05-04	Gemeente Texel en Amstelveen
Vervolg publicatie Erfgoed in de Omgevingswet - Artikel 'Archeologie op Tafel'	Stichting NMF i.s.m. Jeff Mühren, Nathalie Vossen		Nieuwsbrief 3 en website
Masterclass omgevingswet	Stichting NMF, Nathalie Vossen	18-10-2023	71 deelnemers
Publicatie folder digitaal Erfgoed	Stichting NMF		Nieuwsbrief 1

Voorbeeldproject Archeologische Speeltuin Kadijken (foto André Russcher)

SCHATRIJK

een uitgave van Steunpunt Monumenten en Archeologie Noord-Holland

West-Friesland

JAARVERSLAG SMANH 2022

Archeologie

Provinciale archeologiegebieden

Ieder jaar staat bij het Steunpunt een provinciaal archeologiegebied centraal. In 2022 was dit West-Friesland, het grootste archeologiegebied van Noord-Holland. Archeologiegebied West-Friesland strekt zich uit over maar liefst elf gemeenten, maar wordt begrensd door de Westfriese Omringdijk. De gemeenten Hoorn, Drechterland, Stede Broec, Enkhuizen, Medemblik, Opmeer, Hollands Kroon, Schagen, Alkmaar, Dijk en Waard en Koggenland maken daarom gedeeltelijk of geheel deel uit van het archeologiegebied.

Glossy Schatrijk en basisdocument

Het Steunpunt heeft in 2022-2023 archeologieglossy Schatrijk over archeologiegebied West-Friesland gepubliceerd. De glossy werd in samenwerking met Archeologie West-Friesland en Rob van Eerden samengesteld. In een vroeg stadium is afgestemd welke onderwerpen en artikelen in Schatrijk een plek zouden krijgen. Vanwege de brede benadering en omvang van het archeologiegebied is afgezien van het schrijven van een basisdocument (/congresbundel) en zijn de daarvoor gereserveerde uren en budget besteed aan het uitbrengen van Schatrijk.

Schatrijk geeft een mooi overzicht over de enorme archeologische rijkdom van het gebied in woord en beeld. In deze glossy zijn interviews opgenomen met Rob van Eerden en Carla Soonius en met de wethouders van Medemblik, Jeroen Broeders, en Dijk en Waard, Annette Groot, artikelen over archeologie uit verschillende tijdvakken, de archeologie van de Westfriese Omringdijk en natuurlijk de landschappelijke ontwikkeling. Maar ook over de ontwikkeling van de bronstijdboerderij tot stolp, archeologie en publiek, het in situ behoud van archeologische resten, natuurwetenschappelijke onderzoeksmethoden die in West-Friesland zijn toegepast, de ontwikkeling van de steden in het gebied en de topvondsten. Schatrijk laat de gevarieerde en veelzijdige archeologie in het gebied zien.

Presentatie Schatrijk met minisymposium

De uitreiking van Schatrijk West-Friesland vond plaats in de Ridderzaal van kasteel Radboud te Medemblik op 23 maart 2023. Tijdens de bijeenkomst werden korte presentaties gegeven door specialisten op het gebied van de West-Friese archeologie. Gedeputeerde cultuur, Rosan Kocken, reikte aan burgemeesters en wethouders van de betreffende gemeenten de glossy uit.

Casestudie archeologie

In 2022 was ook aandacht voor archeologie uit de Tweede Wereldoorlog. Het steunpunt werkte samen met verschillende partijen aan het project 'Scars of War'. Dit onderzoek is een initiatief van archeologen bij Landschap Erfgoed Utrecht samen met Universiteit Leiden, provincie Utrecht, Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, het vonds en Stichting Elise Mathilde Fonds (Leids Universiteits Fonds). Middels het burgerwetenschappelijk onderzoek zijn onontdekte sporen in het landschap uit de Tweede Wereldoorlog in kaart gebracht. Het gaat daarbij om bomkraters, loopgraven en munitiedepots. De deelname van het Steunpunt aan dit onderzoek heeft als doel het betrekken van Noord-Hollandse gemeenten en inwoners bij archeologie en op die manier te zorgen voor een groter draagvlak en kennis over het verleden. Ook is het belangrijk dat gemeenten op de hoogte zijn van het project én de bevindingen die betrekking hebben op de eigen gemeentegrond. Het project is gelanceerd op social media, de website en in nieuwsbrieven van het Steunpunt Monumenten & Archeologie. In de Gooi- en Eemlander verscheen bovendien een interview met Annika Blonk over dit project. Speciaal voor de gemeenten en grondeigenaren in de regio Gooi- en Vechtstreek is een online startbijeenkomst georganiseerd om iedereen te informeren over het project. Deze bijeenkomst is gevolgd door twee online webinars waarin de resultaten van het project gepresenteerd werden.

REPORTAGE Burgerwetenschapsproject Scars of War
Helpen om sporen van de oorlog in kaart te brengen

Nu er steeds vaker mensen in leven zijn die de Tweede Wereldoorlog hebben meegemaakt, is het belangrijk om de nieuwe generaties kennis te laten maken met de sporen die de oorlog heeft achtergelaten. Het doel is op maandag 4 juli het burgerwetenschapsproject Scars of War voor start gepubliceerd. Het project richt zich op het opsporen van de archeologische sporen van de oorlog in het Gooi en de Eemland. Het doel is om deze sporen in kaart te brengen.

Waarom? Het is belangrijk om de Tweede Wereldoorlog te herdenken. Het is belangrijk om de nieuwe generaties kennis te laten maken met de sporen die de oorlog heeft achtergelaten. Het doel is op maandag 4 juli het burgerwetenschapsproject Scars of War voor start gepubliceerd. Het project richt zich op het opsporen van de archeologische sporen van de oorlog in het Gooi en de Eemland. Het doel is om deze sporen in kaart te brengen.

Opgraving van de archeologische sporen van de Tweede Wereldoorlog in de regio Gooi en Eemland.

Niet alleen geschoolde archeologen. We willen juist de unieke, frisse blik van veel verschillende mensen op de kaarten loslaten

Vrijwilligers krijgen een korte uitleg hoe ze de bomkraters, munitiedepots en loopgraven kunnen herkennen

De projectleider van het burgerwetenschapsproject Scars of War is Marjolijn van den Dries. Ze is archeoloog bij het Steunpunt Archeologisch Museum Haarlem. Het project richt zich op het opsporen van de archeologische sporen van de Tweede Wereldoorlog in de regio Gooi en Eemland. Het doel is om deze sporen in kaart te brengen.

Marjolijn van den Dries, projectleider van het burgerwetenschapsproject Scars of War.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Glossy Schatrijk West-Friesland oplevering	Stichting NMF	Maart 2023	n.v.t.
Presentatie Schatrijk West-Friesland	Stichting NMF	23 maart 2023	50
Scars of war - Startbijeenkomst gemeenten Gooi - Webinar start project - Webinar voorlopige resultaten	Stichting NMF, Landschap Erfgoed Utrecht, Universiteit Leiden	- 27 juni 2022 - 21 oktober 2022 - 9 februari 2023	13 85 110
Voorbeeldproject Speeltuin Kadijken	Stichting NMF, Stichting Archeologie West-Friesland	Website, en nieuwsbrief 4 en LinkedIn	n.v.t.
Voorbeeldproject 'Archeoloog in de Klas'	Stichting NMF, Gemeente Haarlem	Website en nieuwsbrief 4 en LinkedIn	n.v.t.
Artikel Nieuwsbrief "Archeologie bij de Tijd"	Stichting NMF	Nieuwsbrief 2	n.v.t.
Artikel Natuurbeheer en Archeologische resten WOII	Stichting NMF	Nieuwsbrief 4	n.v.t.

Voorbeeldproject Archeoloog in de klas (foto M. van den Dries)

Scars of War in de krant (12 juli 2022) (beeld: Gooi- en Eemlander)

Voorbeeldprojecten archeologie

Speeltuin Kadijken, gemeente Enkhuizen

Het Steunpunt publiceerde dit jaar twee voorbeeldprojecten archeologie. Het eerste betrof de archeologische speeltuin in Kadijken, Enkhuizen. Op deze locatie werden sporen die zijn aangetroffen tijdens de opgraving voorafgaand aan de nieuwbouwwijk, vertaald in archeologische speeltoestellen. In de realisatie van dit project en de aanleg van de uiteindelijke speeltuin, participeerden onder andere archeologen, nieuwe bewoners, Stichting Archeologie West-Friesland Scholtens Projecten en de gemeente Enkhuizen. Het artikel eindigt met tips en een epiloog waarin is de status van het project anno 2022 is beschreven.

Archeoloog in de klas, gemeente Haarlem

Het tweede voorbeeldproject is 'Archeoloog in de klas' van de gemeente Haarlem en Archeologisch

museum Haarlem. Het Steunpunt interviewde hiervoor Marjolijn van den Dries. Sinds het voorjaar van 2021 biedt het Archeologisch museum Haarlem een lespakket inclusief archeoloog aan: 'Archeoloog in de klas'. In deze les laat een archeoloog leerlingen kennismaken met archeologie en het verleden van Haarlem. In het voorbeeldproject verteld de samensteller over het ontwikkelen hiervan en over de struikelblokken en de succesfactoren. De laagdrempeligheid van de organisatie staat centraal. Het project dient daarmee als voorbeeld van het creëren van draagvlak en onder de aandacht brengen van archeologie van jongs af aan in de gemeente. Het voorbeeldproject is door gemeenten zeker positief ontvangen.

Gebouwd Erfgoed

Samenwerking Loods Herbestemming

Het Steunpunt werkt bij herbestemmingsvraagstukken en verduurzamingsvraagstukken samen met de Loods Herbestemming. De Loods en het Steunpunt hebben maandelijks overleg om de werkzaamheden af te stemmen en om uit te wisselen welke projecten en werkzaamheden er spelen en waar we elkaar kunnen versterken.

Ode – omgevingskwaliteit door erfgoed

In 2022 verscheen de derde editie van ons tijdschrift *ode*. *Ode, Omgevingskwaliteit Door Erfgoed*, is bedoeld ode aan ons cultureel erfgoed, aan de schitterende landschappen, monumenten, onder-

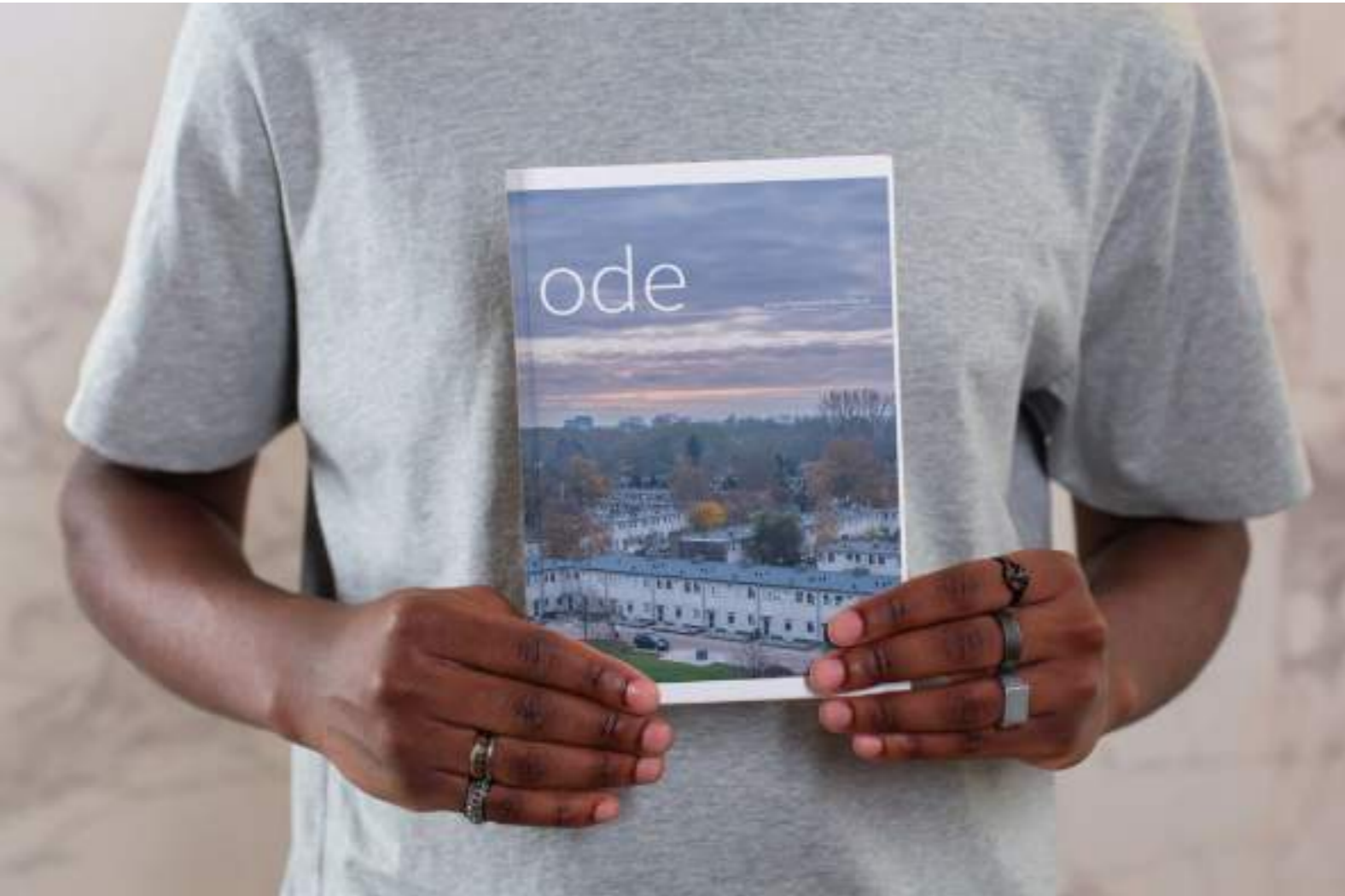
grondse schatten en historische structuren. En het is vooral een ode aan de mensen die zich dagelijks inzetten voor het cultureel erfgoed – als professional, bestuurder, belangstellende inwoner of actieve vrijwilliger. Ook als dat ingewikkeld is. Het thema van de derde editie van *ode* was ‘integraal werken’. Het is cruciaal voor het erfgoed dat we samen optrekken met andere sectoren. Alleen zo kunnen we de opgaven van de toekomst, zoals klimaatverandering, energietransitie en de woningbouwopgave aan. Bovendien kun je alleen met samenwerken werken aan een inclusiviteit, aan een erfgoedsector door en voor iedereen. In *ode* verschenen artikelen over integraal erfgoedbeleid, een inclusiever erfgoedveld, erfgoed en participatie en over bestuurders die erfgoed als vliegwiel willen inzetten.

Ruinekerk Oude Niedorp

Werf35, Hilversum (foto Els Zweerink)

Ode

Werkessie Van Kerkenvisie naar Omgevingsplan (foto: Steunpunt Monumenten & Archeologie)

Casestudies gebouwd erfgoed

De casestudies gebouwd erfgoed worden aangewend om vraagstukken van gemeenten onder de loep te nemen of om grotere erfgoedvraagstukken in een onderzoek onder te brengen.

Afstudeerproject 'Storymap over de Atlantikwall bij Velsen'

Archeologiestudent bij Saxion Hoogeschool Stan Plomp deed zijn afstudeerproject bij het Steunpunt. Hij onderzocht hoe kan materieel en immaterieel erfgoed tastbaar, beleefbaar en deelbaar gemaakt kan worden met de ArcGIS Storymap. Bij deze methodiek wordt gebruik gemaakt van storytelling, het is een effectieve oplossing om verhalen over te dragen aan een specifieke doelgroep. Stan maakte een interactieve storymap over de Atlantikwall bij Velsen en werd hierbij ondersteund door het Steunpunt. De resultaten van het onderzoek zijn gedeeld in een artikel in nieuwsbrief 4.

Werkessie 'Van kerkenvisie naar omgevingsplan'

In 2021 verscheen de handreiking Van kerkenvisie naar omgevingsplan. Veel Noord-Hollandse gemeenten zijn op dit moment bezig met het opstellen van een kerkenvisie of hebben die recent afgerond. De Omgevingswet biedt mogelijkheden om de ambities die in de kerkenvisies zijn geformuleerd te verankeren in gemeentelijk beleid. De handreiking geeft een eerste inzicht in de manier waarop kerkenvisie en omgevingsplan aan elkaar gekoppeld kunnen worden. Tijdens een werksessie in de Doopsgezinde kerk in Beverwijk is de handreiking aan het publiek gepresenteerd en zijn we samen met de deelnemende ambtenaren verder ingegaan op de handreiking en op hun praktijkervaringen. De bijeenkomst was een samenwerking tussen programma Omgevingswet en programma Gebouwd Erfgoed.

Excursie Atlantikwall (foto: Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland)

Werkbezoek Atlantikwall (29 juni 2022)

Met het oog op de rijksvisie op de Atlantikwall heeft het Steunpunt samen met de RCE een verkennend gesprek georganiseerd over de Atlantikwall. Samen met de provincie Noord-Holland en de RCE is nagedacht over een visie voor de komende jaren op behoud, ontwikkeling, ontsluiting en beleving van de Atlantikwall als structuur binnen de eigen provinciegrenzen. Het doel was om tijdens dit overleg op te halen wat de verschillende belangen en wensen zijn en hoe het rijk, de provincie en het Steunpunt als ondersteunende partij elkaar hierin kunnen versterken. Het overleg werd gecombineerd met een veldbezoek om beter inzichtelijk te maken wat de bijzondere waarden, opgaven en uitdagingen van de Atlantikwall zijn.

Handreiking 'Aanwijzing gemeentelijk monument'
 De handreiking 'Aanwijzing gemeentelijk monument' gaat over de procedure voor het aanwijzen van gemeentelijke monumenten zoals deze onder de huidige wetgeving geschiedt. Juriste Famke van Dam, thuis in het algemeen bestuursrecht en het omgevingsrecht, was als onderzoeker en auteur betrokken bij de publicatie. In de handreiking wordt zijdelings aandacht besteed aan de transitie richting de Omgevingswet. Zodra bekend is hoe de procedure er onder de Omgevingswet exact uit zal zien verschijnt het vervolg op de handreiking. De handreiking was een samenwerking tussen programma Omgevingswet en programma Gebouwd Erfgoed.

Landschapstak Hart voor de stolp (foto: André Russcher)

Landschapstalk Energietransitie langs Nederlandse snelwegen met aan tafel onder andere gedeputeerde Edward Stigter (foto: André Russcher)

Landschapstalk Purmer 400 en Hart voor de stolp
De landschapstalks Purmer 400 en Hart voor de stolp zijn mede met het budget van Gebouwd Erfgoed tot stand gekomen. Voor meer informatie over de landschapstalks zie hoofdstuk Cultuurlandschap.

Erfgoedteams, in het Netwerk voor erfgoedprofessionals en in de nieuwsbrieven is het onderwerp verduurzaming veelvuldig behandeld. De uren van deze projecten zijn echter op de posten 'Erfgoedteam', 'netwerk' en 'nieuwsbrieven' geschreven.

Casestudies verduurzaming monumenten

Verduurzaming van monumenten is zo'n urgent en vanzelfsprekend onderwerp, dat het altijd geïntegreerd in andere projecten aan bod komt. In onze

Landschapstalk Energietransitie langs Nederlandse snelwegen

Landschapstalk Energietransitie langs de Nederlandse snelwegen is mede met het budget van de casestudie verduurzaming monumenten tot stand gekomen. Voor meer informatie over de landschapstalks zie hoofdstuk Cultuurlandschap.

Project	Wie	Datum	Bezoekers
Samenwerking Loods Herbestemming	MOOI Noord-Holland	n.v.t.	n.v.t.
Ode 3	MOOI Noord-Holland	Mei 2022	Oplage 2000
Afstudeerproject ' Storymap over de Atlantikwall bij Velsen '	MOOI Noord-Holland, Stan Plomp	December 2022	n.v.t.
Bijeenkomst Van kerkenvisie naar omgevingsplan	MOOI Noord-Holland	8	8
Werkbezoek Atlantikwall	MOOI Noord-Holland / RCE / Provincie Noord-Holland	29 juni	11
Bijeenkomst Het landschap van de Atlantikwall	MOOI Noord-Holland / Netwerk Historisch Cultuurlandschap / RCE	22 september	105
Handreiking Aanwijzing gemeentelijk monument	MOOI Noord-Holland / Famke van Dam	n.v.t.	n.v.t.

Colofon

Samenstellers

Annika Blonk-van den Bercken
Yvette Burnier
Dorine van Hoogstraten
Marrit van Zandbergen
Sanne van Zoest

Beeldverantwoording

Fotografie tenzij anders vermeld: MOOI Noord-Holland en Stichting NMF.

Vormgeving

Studio PeetR | Peter Koomen

Uitgave

Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland wordt mogelijk gemaakt door de Provincie Noord-Holland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

**MOOI
NOORD-
HOLLAND**

ADVISEURS
OMGEVINGSKWALITEIT

Emmastraat 111
1814 DP Alkmaar
T 072-5204459
info@mooinoord-holland.nl
www.mooinoord-holland.nl

Westerplein 4a
1901 NA Castricum
T 0251-674666
info@nmferfgoedadvies.nl
www.nmferfgoedadvies.nl

Alkmaar & Castricum, maart 2023

Het Steunpunt Monumenten & Archeologie Noord-Holland is een samenwerking tussen MOOI Noord-Holland en Stichting NMF en wordt mogelijk gemaakt door de provincie Noord-Holland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed.

info@steunpunterfgoednh.nl | www.steunpunterfgoednh.nl